

УДК 711.01

О. В. Дорожкін,
*аспірант кафедри Теорії архітектури
Київського національного університету
будівництва та архітектури*

МЕТОДИ СТИЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ СУЧАСНОЇ АРХІТЕКТУРИ

Анотація: розглянуто існуючі методи стилістичної ідентифікації об'єктів мистецтва та архітектури, визначено коло ідентифікаційних проблем, що постають під час дослідження регіональних особливостей архітектури України, запропоновано методологічне підґрунтя та метод ідентифікації об'єктів сучасної архітектури на прикладі стилістичної течії хай-теку.

Ключаві слова: архітектура, ідентифікація, метод, методологія, стиль, хай-тек

Обґрунтування. Наукове завдання стилістичної ідентифікації наразі постає під час досліджень історії та теорії архітектури, при складанні краєзнавчих путівників тощо; у майбутньому може бути залучено до автоматизованих експертних систем та систем автоматичного проектування [6:12]. Коректно виконана стилістична ідентифікація, зокрема конкретно визначені границі між стильовими напрямками та чітко сформульовані ознаки, що відрізняють одні стилістичні течії від інших, є необхідним кроком до визначення регіональних особливостей сучасної архітектури України. Сучасні методи стилістичної ідентифікації є переважно експертними, що створює передумови для помилок, типовою з яких є віднесення одного й того самого об'єкту до різних, інколи навіть протилежних за ознаками стилістичних течій. Це обґрунтовує розповсюджений погляд на стиль як на суб'єктивне явище, судження щодо якого не потребують фахової підготовки. Імовірна стилістична еkleктичність запроєктованого об'єкту та важко передбачувана реакція замовника є типовими наслідками такого підходу на практиці.

Метою є формулювання методу ідентифікації, що має уможливити однозначне та об'єктивне віднесення ідентифікуємого об'єкту до певної стилістичної течії, на базі чого можливою стане фіксація відмінностей у стильовому складі та регіональних особливостях сучасної української архітектури; не всі існуючі методи у їх сучасній інтерпретації досягають цієї мети. Можна припустити, що об'єктивізація стилістичної ідентифікації має ґрунтуватися на послідовній та системній методиці, що забезпечить високу

валідність результатів та одночасно припустить їх експліцитну перевірку. Перевірка цієї гіпотези передбачає виконання трьох послідовних кроків: дослідження існуючих методів стилістичної ідентифікації, визначення методологічного підґрунтя стилістичної ідентифікації, формулювання задовільного методу стилістичної ідентифікації. Об'єктом дослідження є стилістичні риси об'єкту архітектури, предметом – методика їх ідентифікації.

I. Існуючі методи стилістичної ідентифікації об'єктів мистецтва

(а) Історичний метод І. Вінкельмана

Найдавнішим науковим засобом стилістичної ідентифікації є історичний метод І. Вінкельмана [3:41]. За допомогою цього методу отримана переважна більшість мистецтвознавчих класифікацій; їм зумовлена обережність у застосуванні терміну "стиль" до об'єктів сучасного мистецтва, бо "стиль – це епоха", а епохи можуть бути виділені лише ретроспективно. Методика Вінкельмана побудована на коректних археологічних датуваннях, що виконані шляхом опрацювання літературних джерел; сперши визначаються історичні епохи, а потім до них прив'язуються знайдені пам'ятки. Синтетично прив'язуючи морфологічні риси до задалегідь визначених історичних епох, виконується зіставлення художньої форми з соціально-економічною формацією, масовою свідомістю, побутом та звичками населення.

Результат актуальний при обґрунтуванні соціально-філософських концепцій; вдається охарактеризувати культуру за допомогою об'єкту, але прогнозування об'єкту по опису культури зазвичай непродуктивне. Так, датування кавказьких дольменів дозволяють віднести їх до епохи бронзи та за допомогою інших археологічних знахідок асоціювати їх з кавказькою "дольменною культурою", окреслювати її побут та звички тощо. Але змістовне прогнозування морфологічних рис майбутніх знахідок, наприклад, дольменів Кавказу, по існуючому опису "дольменної культури" неможливе – новий

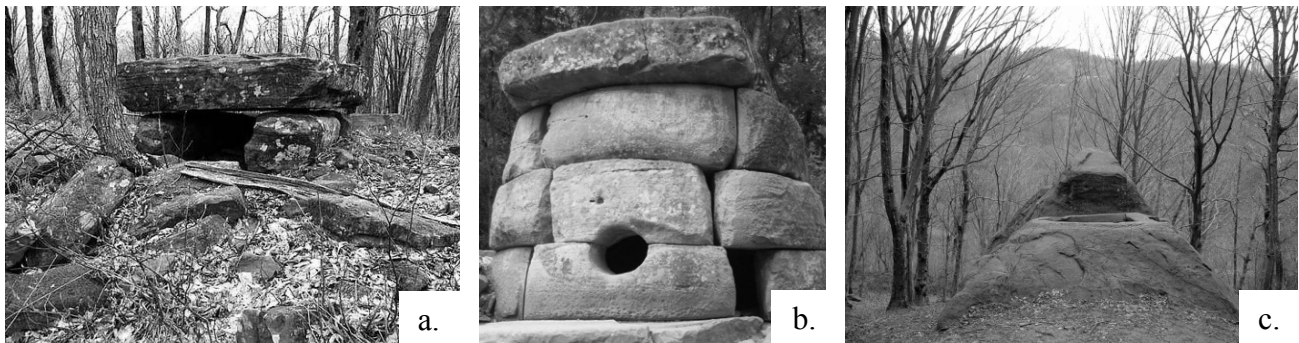

Рис. I-1. Причини існування різних типів конфігурації кавказьких дольменів (а – плітний, b – составний, c - монолітний) досі залишається непоясненим, що ускладнює прогнозування форм майбутніх знахідок

морфологічний тип дольмену може значно відрізнятися від прогнозованого та означати лише те, що для кавказької "дольменної культури" було характерно кілька типів дольменів (рис. I-1). Історичні висновки, наприклад, доказ конверсії культур, за цим методом зазвичай не виконуються. Ідентифікація сучасних будівель за допомогою історичного методу поєднує у один стиль протилежні за морфологічними ознаками будівлі. Реконструкція логіки за цим методом уявляється неможливою, що стимулювало дослідників до пошуку нових методів стилістичної ідентифікації, зокрема іконографічного.

(b) Іконографічний метод Е. Панофського

Розповсюджений у ХХ столітті іконографічний метод, запропонований А. Варбургом та Е. Панофським [3:27], є подальшим розвитком історичного. Він складається з трьох етапів, де перші два ("природне значення", або морфологічні ознаки, та "умовне значення", або сюжетно-композиційні ознаки) є кроками до третього: історичної сутності, названої Панофським "змістом" та застосованої у вінкельманівському значенні цього терміну. Іконографія базується на кінцевій кількості типових усталених сюжетів, розуміючи стиль як їх інтерпретацію, що виконана під впливом певних історичних умов. Метод використовує як морфологічні ознаки об'єкту ідентифікації, так і історичні дані про його контекст, що імплікує коректні датування та етнографію, визначену за допомогою історичного методу.

Результат такої ідентифікації може бути застосований практично: наприклад, фронтон як архітектурний сюжет, інтерпретований у античному, готичному та постмодерновому історичних контекстах з відповідними інтерпретаційними ознаками ("одвічність", "спасіння", "іронія"), при достатньому рівні фахової підготовки уможливорює його реконструювання, близьке до аутентичного (рис. I-2). Застосування до архітектурних сюжетів імовірних контекстів майбутнього, що побудовані на основі футуристичних концепцій, утворює архітектурні образи майбутнього, які найчастіше відносять до напрямку "паперової архітектури". У іконографії використовується морфологічна класифікація; історичний контекст розглядається як один з

Рис. I-2. Мотив фронтона зустрічається в усіх історичних епохах, проте отримає у них різні інтерпретації (а – антична, б – готична, с – постмодернова).

кількох факторів впливу на форму, а інтерпретатор значною мірою відмовляється від суб'єктивної оцінки. Проте зберігаються недоліки історичного методу – суб'єктивність та непослідовність; крім того, іконографія застосовується переважно до образотворчих мистецтв та вимагає високого рівня фахової підготовки. Деталізація сюжету, а значить і морфологічних критеріїв, є подальшим кроком до об'єктивізації ідентифікаційних методів, що запропоновані сучасними дослідниками.

(с) Ідентифікація деконструктивізму методом О.Ю. Криворучко

У методі ідентифікації, що запропонований О.Ю. Криворучко [8:9] для ідентифікації архітектури деконструктивізму, морфологічні критерії застосовуються поряд з історичним. Метод складається з основного критерію ("спрямованість всіх архітектурних засобів на вираження деконструкції як методу, засобу та властивості архітектурної форми") та сьома додаткових критеріїв ("тип об'єкту, геометрія загального об'єму, планування, особливості матеріалів та технологій, колір, зв'язок з середовищем, інформативність"). За умови відповідності усіх критеріїв об'єкт ідентифікувався як деконструктивістський, за відповідності деяких критеріїв – як частково деконструктивістський, при повній невідповідності критеріїв – як не деконструктивістський.

Метод є придатним для коректної стилістичної ідентифікації сучасної архітектури. Розуміючи деконструкцію як сукупність операцій, які виконуються над елементарним геометричним об'ємом та зведені до "процесу розбирання цілого на елементи", або використовуючи сукупність морфологічних ознак, наприклад, "великі нерозчленені площі стін складної конфігурації, виконані з ультранових матеріалів, відмова від стереотипного візуального відокремлення стін, даху, сходів", можна віднести до відповідних стильових підтечій деконструктивізму численні об'єкти сучасної архітектури (рис. 1-3). Отримати однозначні ідентифікації, у яких досліджуємий об'єкт мав би ознаки певної стильової течії та жодних однак інших течій,

Рис. 1-с. Кожна з стилістичних підтечій або авторських методів деконструктивізму (а – Соор Ниммель(І)ау, б – Франк Гері, с – Заха Хадід) має свої унікальні риси, що дозволяють відокремити її із загального напрямку деконструктивістського руху.

визначити не вдалося, що вказує як на складність завдання, так і на недоліки у методиці його вирішення. Можлива й зворотна операція – при ретельному складанні композицій або проектів з заданими ознаками стильової течії чи підтечії вдається отримати очікуваний результат. Проте метод стикається з проблемою точності: основний та додаткові критерії деконструктивізму є занадто широкими та неконкретними, що припускають забагато варіацій при реконструюванні морфології об'єкту та залишають поза увагою деякі істотні ознаки стилю. Крім того, за цим методом стиль набуває статусу даності, адже механізми визначення номенклатури та ознак стилістичних напрямків ним лише імплікуються, а тому потребують експлікації та методологічного обґрунтування.

Висновок. Огляд продемонстрував, що якісна стилістична ідентифікація об'єктів сучасного мистецтва має ґрунтуватися на застосуванні двох критеріїв – історичного та морфологічного, причому історичний споряджений суб'єктивністю та стосовно до архітектури перетворюється на історико-філософський, а морфологічний є занадто неконкретним (наприклад: "планування: композиція абстрактно-геометрична або абстрактно-пластична, домінуючими фігурами є трикутники і прямокутники, або ірраціональні фігури, асиметричне, динамічне, переважно складне (візуальний хаос) й алогічне, нерегулярне, нечітке розмежування зовнішнього і внутрішнього просторів" [8:10]) та потребує обґрунтування і уточнення. Окрім процедури ідентифікації об'єкту на відповідність стилю, методика повинна враховувати уточнення ознак стилю при опрацюванні нового фактологічного матеріалу, причому можливість виконання прямої (ідентифікація об'єкту на відповідність стилістичному напрямку) та зворотної (уточнення ознак стилістичного напрямку на матеріалі нового об'єкту) процедури у довільній послідовності надасть зручності методу та дозволить експлікувати відповідь на питання про достовірність та повноту ознак стилістичного напрямку, на відповідність яким ідентифікується об'єкт.

II. Мультидисциплінарні наукові методи ідентифікації

(а) Метод археологічної типології Л.С. Клейна

Теорія архітектури залишає методологічне підґрунтя стилістичної ідентифікації без розгляду, тому для обґрунтування вибору певних інструментів аналізу та послідовності їх застосування використовується розроблений Л.С. Клейном [7:224] методологічний апарат ідентифікації археологічних знахідок. Постановка завдання та вимоги до методу, що вишукується для архітектури, відповідають завданням типології археологічних знахідок щонайменш формально. Порівнюючи популярні стратегії таксономії знизу (по морфологічних ознаках) та зверху (за історико-культурним контекстом), Клейн

доводить, що такі схеми зазвичай унеможливають включення до них нових елементів або є суб'єктивними та "не працюючими". Запропонована Клейном системна стратегія типологічного групування (рис. II-1) складається з трьох загальних кроків: визначення рамкових типів, що виводяться з етнографічної інформації; визначення емпіричних типів, що отримуються шляхом спостереження фактичних ознак; синтезування рамкових типів та емпіричних типів з метою отримання так званих архетипів (під "архетипами" Л.С. Клейн розуміє такі класифікаційні одиниці, що відповідають фактологічному матеріалу і можуть бути виведені з нього та водночас дають змогу прогнозувати зовнішній вигляд нових знахідок, тобто такі типи, що "працюють"). Запропонований метод не є жорстким; в разі відсутності відомостей про історичний контекст раціонально починати з другого кроку, при недостатності відомостей про морфологію другий крок може бути виключений тощо. Системний метод апробований низкою послідовників Л.С. Клейна та наразі є розповсюдженим у археології.

Застосування окресленої методології до ідентифікації архітектурних стилів дозволяє сконструювати методику, що уникає двох притаманних існуючим методам крайнощів. Перша пов'язана з надмірною суб'єктивністю при ідентифікації об'єкту лише за історико-географічними ознаками, який зазвичай виконується експертним шляхом. Насправді, часові та географічні ознаки є фундаментом категорії "стиль", але їх абсолютизація редукує морфологічні особливості об'єкту, авторську точку зору, певні регіональні умови тощо до історико-ідеологічного змісту. При такому підході форма будівлі стає неважливою: для віднесення об'єкту до певного стильового напрямку має значення лише дата зведення будівлі та її місцезнаходження. Друга крайність утворюється при абсолютизації морфології будівлі, розгляданні її єдиним джерелом стилю. Стиль – це не тільки те, що є насправді, а ще й те, як цю реальність сприйняв реципієнт, яку саме рису чи властивість будівлі він

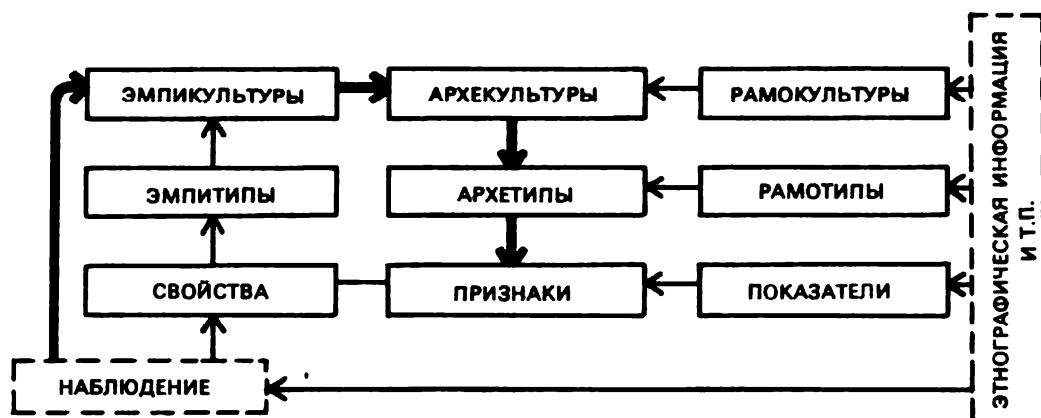

Рис. II-1. Системна стратегія типологічного групування (за Л.С. Клейном) передбачає поєднання класифікацій за морфологічними ознаками та за історичним контекстом.

прийняв за "початок відліку". Якщо ж розглядати морфологію як єдиний критерій таксономії, то уявиться, що стилі слід виділяти не по історичних епохах, а по типах будівель; дослідження Р. Арнхейма показують [1:64], що для реципієнта-нефахівця офісний хмарочос та музей мистецтв у гай-теку можуть виявитися менш подібними між собою, ніж два хмарочоси у різних стилях. Метод Клейна, що базується на комбінуванні дедуктивного ("зверху", за історико-географічним контекстом) та індуктивного ("знизу", за морфологічними ознаками) підходів, наразі уявляється найбільш придатним для ідентифікації архітектурних стилів.

(b) Метод аналізу текстів О.О. Харламова та Г.І. Богіна

При розгляданні сучасної архітектури доцільно починати з першого кроку (визначення головного критерію), адже коли йдеться про сучасну архітектуру, то зазвичай знаходження достовірної інформації про об'єкт, що ідентифікується, не складає перешкоди. Проте існує проблема коректної інтерпретації цієї інформації, адже експерти можуть використовувати різні підходи, термінологію та порядок викладання матеріалу, що створює передумови для імовірної похибки при інтерпретації дослідницьких позицій. Для уникнення цього доцільно застосування методологічних положень О.О. Харламова [12:23] та Г.І. Богіна [2:23], що передбачають комбінування швидких, але неточних статистичних методів і повільніших та точніших лінгвістичних методів дослідження текстів. Передбачається статистичне визначення сітки ключових понять, що складається з ключових слів та ключових зв'язків між ними, взятих у долях відповідно до частоти їх використання у тексті (рис. II-2). Із значної кількості лінгвістичних засобів інтерпретації тексту найпридатнішою для вирішення поставленого завдання є техніка інтендування, тобто пошуку граничних змістів. Відповідно до неї текст інтерпретується шляхом знаходження у ньому вираження загальнолюдських (у

Рис. II-2. Сітка ключових понять тексту за темою "вища освіта" (за О.О. Харламовим): значення зліва від риски (57|) – відносна частота вживання слова, значення справа від риски (|99) – його пов'язаність з вищим за ієрархією словом.

випадку стилістичної ідентифікації об'єктів сучасної архітектури – історико-філософських) цінностей, що зазвичай носять екзистенціальні ознаки.

Такий підхід дозволяє виключити суб'єктивні інтерпретації тексту, а також уникнути використання термінів, що не є загальноприйнятими. При аналізі тексту класичні проблеми філософської та лінгвістичної герменевтики ("зміст", "розуміння", "форма" тощо) залишають місце пошуку відповіді на конкретне запитання: виходячи з певного тексту, що є головним критерієм (тобто найважливішою рисою) об'єкту або стилістичної течії, що досліджується? Доцільно використовувати щонайменш три експертні оцінки, з яких для повної впевненості у коректній ідентифікації повинно співпадати всі три, а для часткової – хоча б дві. Текстом можуть бути не лише профільні або міждисциплінарні наукові дослідження, а й авторські самоідентифікації, науково-методичні та науково-публіцистичні праці, нефархові побутові оцінки тощо.

(с) Метод розпізнання образів Д. Ту та Р. Гонсалеса

Класифікування за морфологічними ознаками подібне до автоматизованого розпізнання візуальних або голосових текстів (або "розпізнання образів"), що отримало широке розповсюдження в комп'ютерних технологіях. За теорією розпізнання образів Д. Ту та Р. Гонсалеса [11:28], виділяється три головні стратегії: перелічення членів класу у випадку, коли клас виключно характеризується ними; перелічення властивостей членів класу у випадку, коли клас виключно характеризується цими властивостями; кластеризація за певним набором властивостей у випадку, коли об'єкти утворюють кластери, в тому числі ті, що перетинають один одного. Саме з

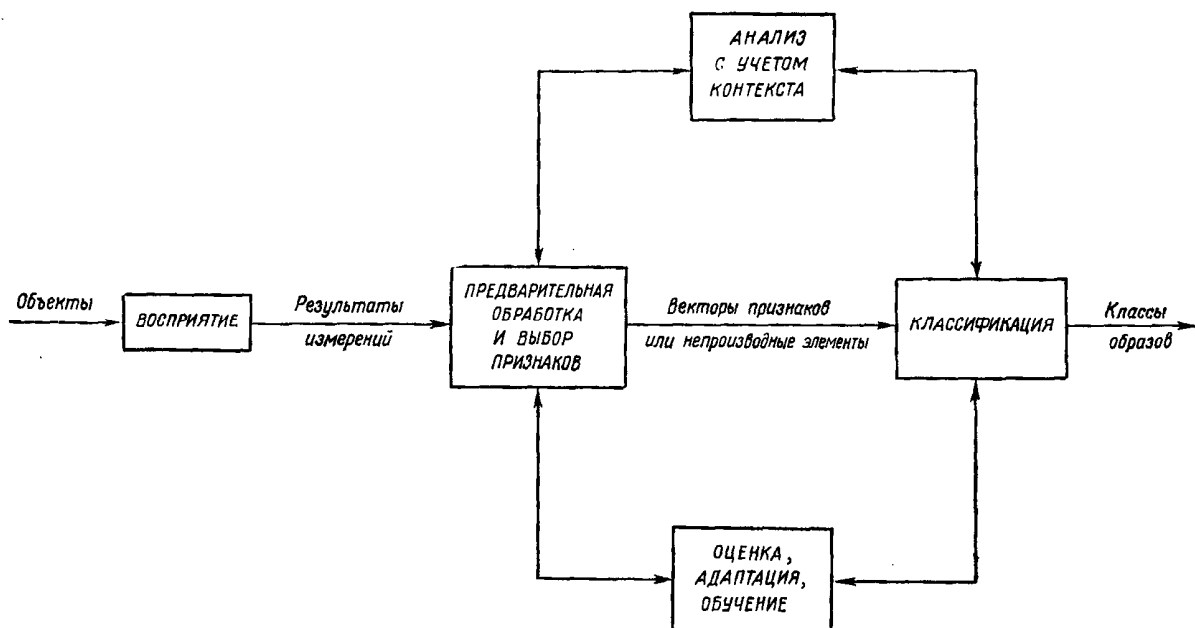

Рис. II-3. Схема адаптивної системи розпізнання образів (за Д. Ту та Р. Гонсалесом), що дозволяє паралельно виділяти класи на основі даної виборки та відносити об'єкти до них.

останнім випадком стикаємося при стилістичній ідентифікації об'єктів архітектури. Система розпізнання образів в комп'ютерних технологіях складається з "датчика" та "класифікатора". "Датчик" модифікує морфологічні характеристики об'єкту у набір ознак, які повністю характеризують даний об'єкт. Класифікатор відносить допустимий набір значень до одного з кінцевої кількості класів, для чого розраховується кінцева кількість функцій. Виконання ідентифікаційної процедури передбачає три кроки (рис. 2-с): по-перше, визначення номенклатури класів; по-друге, функцій, що їх описують; по-третє, набору ознак, що використовуються у функціях, тобто розробка "класифікатору".

При застосуванні методології розпізнання образів до проблеми стилістичної ідентифікації важливими уявляються три моменти. Перший стосується переважного застосування тих властивостей об'єкту, що уможливають конкретний аналіз (пропорції, відстань, метр, ритм тощо); композиційні властивості, що є переважно психологічними (акцент-домінанта, важкість-легкість тощо), мають другорядне значення, адже можуть бути спрощені до більш конкретних. Другий момент стосується трансформації ознак об'єкта дослідження в набір елементів та зв'язків між ними. Ідентифікуємий об'єкт складається з морфологічних частин і співвідношень між ними; при цьому частини можуть виступати елементами, а співвідношення – зв'язками, і навпаки. Вибір конкретного варіанту обумовлюється властивістю, що досліджується: при аналізі пропорцій елементом є морфологічні елементи, а при дослідженні ритму – відстані між ними. Третій момент стосується того, за допомогою яких рис слід ідентифікувати стиль. У двох будь-яких за стилістикою об'єктах можна знайти тотожні, подібні та відмінні риси як на рівні елементів, так і на рівні зв'язків між ними. Коректна методика ідентифікації має їх розрізняти та передбачати перевірку застосовування і тотожних, і відмінних рис об'єкту ідентифікації відповідно до закономірностей, притаманних стилістичній течії.

Висновок. Огляд продемонстрував, що метод повинен працювати одночасно для визначення нових стилістичних напрямків у фактологічному матеріалі та для ідентифікації об'єкту на відповідність певному стилістичному напрямку. Оптимальною уявляється наступна послідовність аналізу: наявності якісного заздалегідь сформульованого переліку стильових течій та критеріїв їх ідентифікації спершу виконується віднесення об'єкта до стилістичної течії, а потім уточнення головного та додаткових критеріїв з урахуванням нового об'єкту вибірки. При відсутності, недостатності або неадекватності стилістичної номенклатури спершу формулюються визначення

стилів, на відповідність яким планується ідентифікувати об'єкт, а потім інші об'єкти вибірки перевіряють на відповідність сформульованого стилю.

Запропонована методика складається з трьох кроків:

- Формулювання головного критерію, що виконується шляхом дослідження історичних та географічних епох, коректним датуванням та урахуванням історико-культурного контексту. Практично це означає пошук та інтерпретацію за певними правилами інформації щодо місця та дати будівництва об'єкту, його експертних і публіцистичних стилістичних ідентифікацій, авторської стилістичної самоідентифікації, стилістичних ідентифікацій інших будівель цього регіону та часу.

- Формулювання додаткових критеріїв, що виконується шляхом дослідження морфології об'єкту за допомогою категоріального апарату архітектурної композиції. Практично виконується порівняльний аналіз морфології об'єктів у межах заданої вибірки, що виконується за допомогою певних інструментів, або порівняння заданого об'єкту із заздалегідь визначеними морфологічними критеріями.

- Перевірка головного та додаткових критеріїв. Практично на цьому етапі відкидаються або переформулюються ті висновки перших двох кроків, що суперечать один одному, іншим науковим даним або фактологічному матеріалу, а співпадаючи ототожнюються до "працюючого" стану, що уможливорює їх подальше застосування, яке полягає у визначенні регіональних особливостей сучасної архітектури.

Для прикладу була проаналізована характеристика хай-теку, запропонована О.В. Орельською [9:105], А.В. Іконніковим [5:318] та web-ресурсом Вікіпедія [12]. Для статистичного аналізу тексту був застосований web-сервіс istio.com [13].

III. Методика стилістичної ідентифікації об'єктів сучасної архітектури

(а) Ідентифікація за основним критерієм

Першим кроком за запропонованою методикою стилістичної ідентифікації є визначення основного критерію (або перевірка на відповідність йому); його етапи мають наступний вигляд:

- Статистичний аналіз, під час якого у тексті вишуковуються найуживаніші (ключові) слова, навколо яких фіксуються дослідницькі позиції, та взаємозв'язок між ними.

- Гносеологічний аналіз, під час якого фіксуються провідні характеристики стилю, що відмічаються авторами, та інтерпретуються з метою формулювання основного критерію.

• Формулювання основного ідентифікаційного критерію та розкриття понять, що містяться у ньому, яке має забезпечити повне та коректне розуміння сформульованого критерію незалежно від фахового рівня реципієнту.

Статистичний аналіз тексту продемонстрував, що за виключенням "стоп-фраз" (Тобто префіксів, сполучників, вступних слів. Термін розробників web-сервісу istio.com.) та беззмистовних фраз (Тобто слів, що не привносять суттєвих характеристик ("архітектура", "будівля" тощо)). ключовими словами (у дужках – частота використання у тексті) у першому тексті є: техніка (10), техніцизм (5), сталь (5), промисловий (4), інженерний (4); у другому тексті – конструкція (20), елемент (15), каркас (11), скляний (10), інженерний (9); у третьому – хай-тек (14), модернізм (3), Англія (3), Ренцо Піано (3), структура (2). Таким чином, при описі хай-теку усі дослідники найчастіше використовують терміни, що пов'язані з технікою та будівельною конструкцією, особливо сталевими каркасними елементами (рис. III-1). Пошук не виявив нових взаємозв'язків між ключовими словами аналізованих текстів, що вказує на традиційність застосованого термінологічного апарату та не залишає підґрунтя для пропонування власних термінів.

Гносеологічний аналіз першого тексту виявив, що хай-тек "продовжує лінію техніцизму та тяжіє до естетичного освоєння інноваційних наукових розробок, шляхом демонстрації високих якостей нових матеріалів підкреслює асоціації з взірцями нової техніки", тобто є проекцією технічної естетики на архітектуру. Другий текст визначає, що хай-тек є "реалізацією основ культури постмодернізму на специфічному матеріалі продуктів промислового виробництва та у ігрових ситуаціях, що імітують техносферу найближчого майбутнього", інакше, постмодерною варіацією технічної складової

Рис. III-1. Графічне зображення вагів ключових слів тексту (а – О.В. Орельської, б – А.В. Іконнікова, с – Вікіпедії) без стоп-фраз та з урахуванням беззмистовних фраз.

архітектури. Третій текст визначає, що для хай-теку характерне "використання високих технологій у проектуванні будівель, що використовує конструкцію та структуру як орнамент", чи застосування конструкції як декоративного засобу художньої виразності.

Таким чином, основним критерієм стилістичної ідентифікації хай-теку є спрямованість усіх засобів архітектури на вираження "високотехнологійності" будівлі. При цьому "високотехнологійність" розуміється як суто машинна техніка (військова, аерокосмічна, автомобільна) найближчого майбутнього, приступного уявленню людини останньої третини ХХ ст; тяжіння до образів біотехнології притаманно біоніці, до образів комп'ютерних технологій – віртуальній архітектурі. Характер вираження "високотехнологійності" є дискусійним питанням та за оцінками різних дослідників відноситься до раціональної чи ірраціональної гілки сучасної архітектури або має ознаки їх обох. Проте всі три тексти наголошують, що хай-тек позичає естетику у техніки, тобто імітує образи, використовуючи принцип подвійного кодування (як запроєктована будівля та як технічний артефакт), тобто за характером є постмодерновим явищем.

(b) Ідентифікація за додатковими критеріями

Другим кроком за запропонованою методикою стилістичної ідентифікації є визначення додаткових критеріїв (або перевірка на відповідність їм); його етапи мають наступний вигляд:

- Експлікація усіх морфологічних рис для кожного з об'єктів, що досліджуються, та покроковий пошук у них пристайностей та відмінностей за допомогою статистичних методів.
- Експлікація та формалізація усіх закономірностей, що виходять із морфологічних рис об'єктів, які досліджуються (наприклад: присутнє або А, або Б; якщо присутнє В, то і Г).
- Формулювання додаткових критеріїв, що ґрунтуються на знайдених закономірностях та можуть бути характерними, можливими або нехарактерними для стильової течії.

Для прикладу проаналізовано десять об'єктів (Н. Грімшоу, міжнародний термінал Ватерлоо у Лондоні; І-М. Пей, китайський банк у Гонконзі; Р. Піано, аеропорт у Кансаї; Р. Роджерс, центр Жоржа Помпіду в Парижі та будівля страхової компанії Ллойд у Лондоні; Н. Фостер, банківська будівля у Гонконзі та центр Рено у Свіндоні; Х. Холяйн, торговельний центр Хаас-Хаус у Відні; К. Шинохара, зал століття у політехнічному університеті у Токіо; Р. Шюлер, міжнародний центр конгресів у Берліні), що за відомими ідентифікаціями [9:112; 5:320] відносять до стилістичного напрямку хай-тек. Морфологічні риси, що присутні у 60% випадків або більше того, тут

та характерна для будівель різної просторової конфігурації. Конструктивно зазвичай застосовується лише один тип відкритої конструкції або один її рисунок чи тип (трикутний, вантовий); за допомогою цього хай-тек уникає перевантаженості та смислового хаосу на фасаді.

Додаткові ідентифікаційні критерії хай-теку наступні.

Планувальні рішення – із застосуванням складних прямокутних форм та відкритої планувальної схеми, структурного скління великих площин фасаду та з винесенням сходів та ліфтів до зовнішніх стін або назовні; можуть використовуватися зальні простори; нехарактерні багатокутні або прямолінійні форми планів, зальна схема, застосування традиційних вікон та відповідних засобів їх гармонізації.

Композиційні рішення – із складним прямокутним абрисом фасаду, що домінує у середовищі, з використанням декоративних елементів, що імітують сталеві конструкції, колір фасаду переважно металевий, членування на основі трикутної або прямокутної сітки; можуть зустрічатися багатокутні абриси фасадів, вписання об'єкту у середовище як на контрасті, так і органічно, синій колір фасаду; нехарактерні криволінійні абриси об'ємів, недомінантне положення у середовищі.

Конструктивні рішення – із прямокутним абрисом перетину, прозоре структурне скління з відкритими імпостами, застосування металевих панелей та імітація металевих текстур; можуть зустрічатися багатокутні абриси перетинів, винесення інженерних комунікацій назовні або їх приховування; нехарактерні криволінійні перетини, відкривання або імітації більше ніж одного типу конструкцій, застосування керамогранітних фасадних панелей.

(с) Перевірка основного та додаткових критеріїв

Третім кроком за запропонованою методикою стилістичної ідентифікації є перевірка основного та додаткового критеріїв (або оцінка однозначності виконаної ідентифікації); його етапи мають наступний вигляд:

- Перевірка отриманих висновків на збіг з характерними рисами інших стильових напрямків, визначення характеру пристайностей (закономірність, виключення, помилка).
- Перевірка "класичних" об'єктів відповідного стильового напрямку на ідентифікуємість сформульованим критеріям, пояснення імовірних розбіжностей.
- Перевірка відсутності суперечностей між основним та додатковими критеріями та їх співвідношення відповідно як цілого та часткового.

Прозоре структурне скління з морфологічними ознаками, притаманними хай-теку (прозоре або монохромне тоноване скло, відкриті або напіввідкриті імпости, прямокутні вертикальні або діагональні членування) зустрічається у

багатьох стильових течіях (у слік-теку він навіть є основною стильотворчою рисою); хай-тек відрізняє оточення скління сталевими конструкціями. Відкриті конструкції, в тому числі консольні, притаманні щонайменш експресіонізму, техніцизму та техноекспресіонізму; проте у більшості стильових течій їх конфігурація відповідає конструктивно оптимальній, а у хай-теці носить надмірний або декоративний характер; якомога підкреслюється їх "металевість". Складний прямокутний абрис плану, фасаду та перетину притаманний багатьом історичним стилям та стилістичним течіям сучасності, а тому фіксація цієї риси має статистичний характер, з'ясування засобу використання якої має прояснитись у подальшому (рис. 3-с).

Класичним об'єктом хай-теку, за даними фахових джерел [9, 5], є центр Жоржа Помпиду у Парижі (1973), архітектор Р. Піано та Р. Роджерс. Вираження ідеї високотехнологійності у цієї будівлі дійшло до виставлення усієї технологічної начинки назовні, що в умовах агресивного міського середовища призвело до регулярних закриттів об'єкту на реконструкцію [4:563]. Абрис планів та планувальна організація об'єкту співпадає з типовою; ухил в бік зальної схеми зумовлено особливостями функціонального призначення об'єкту. Композиційно об'єкт типовий, але поліхромія, притаманна йому, для хай-теку нехарактерна; навпаки, сріблясті кольори не застосовані. Конструктивно об'єкт відрізняє від типової схеми винесення інженерних комунікацій назовні, що, однак, логічно продовжує ідею промислової естетики засобом різнокольорових трубопроводів, вертикальних комунікацій та конструкцій. Адже, констатуємо, що Центр Жоржа Помпиду є характерним об'єктом хай-теку, у якому ідея вираження високотехнологійності гіпертрофована та доведена до абсолюту, економічна недоцільність додержання якого при реалізації комерційних проектів обумовлює їх компромісний характер.

Спираючись на основний ідентифікаційний критерій, хай-теку мають бути притаманні "високотехнологічні" планувальні, композиційні та конструктивні рішення, що винесені у додаткові критерії. Планувальні критерії відповідають основному критерію у межах середньоєвропейських кліматичних умов, адже винесення комунікацій назовні та великі площі прозорого скління створюють відомі проблеми для систем опалення. Композиційні критерії значною мірою є у протиріччі з основним критерієм, бо поняття високотехнологійності передбачає однозначне визначення типу композиції та відсутність декоративних елементів. Це стосується також декоративних елементів конструкції, проте інші конструктивні критерії хай-теку є прогресивними.

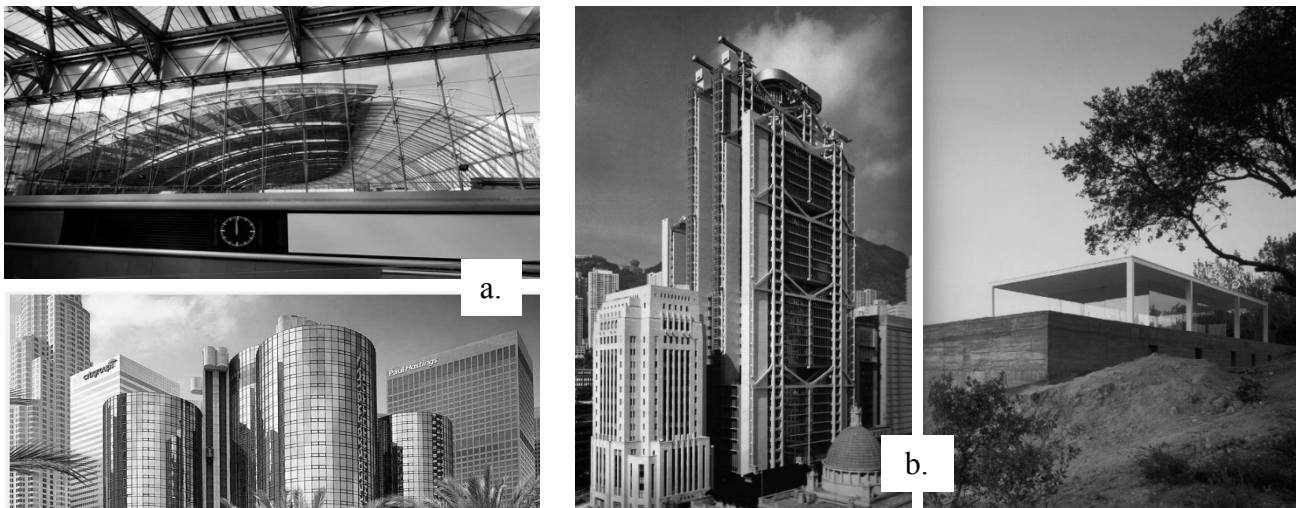

Рис. 3-с. Ознаки хай-теку у порівнянні з іншими стильовими течіями сучасної архітектури:
а – тип скління (хай-тек та слік-тек), б – тип конструкції (хай-тек та мінімалізм).

Висновок. Аналіз обмеженої підбори об'єктів та визначень хай-теку, проведений за розробленою методикою, дозволив сформулювати його ідентифікаційні критерії. Отримані критерії не є остаточними та при опрацюванні нових визначень (дослідження Б.С. Черкеса, В.О. Тімохіна, Т.Г. Маклакової, І.В. Добріциної тощо) та об'єктів (Проекти Н. Фостера, Н. Грімшоу, Р. Піано, Х. Яна, Ж. Нувель, С. Калатрави тощо). мають бути уточнені відповідно до запропонованої методики.

Загальні висновки. Базуючись на досвіді створення ідентифікаційних методів в архітектурі та мистецтвознавстві, використовуючи методологічне підґрунтя типології, герменевтики і розпізнання образів, запропоновано власну методику стилістичної ідентифікації об'єктів сучасної архітектури, що дозволяє формулювати або удосконалювати раніш сформульовані ідентифікаційні критерії та ідентифікувати об'єкти на відповідність їм. Методика апробована на обмеженій виборці текстів та об'єктів, що відповідно присвячені або зазвичай відносять до хай-теку. Удосконалення отриманого результату повинно базуватися на аналізі повноцінної підбори текстів (не менше 15-20) і об'єктів (не менше 100) та на порівняльному аналізі з іншими стильовими напрямками сучасної архітектури.

Список використаної літератури

1. *Арнхейм, Р.* Искусство и визуальное восприятие. – Москва: Прогресс, 1974. – 390 с.
2. *Богин, Г.И.* Обретение способности понимать: Введение в филологическую герменевтику. Москва: Психология и Бизнес, 2001. – 516 с.
3. *Винкельман, И.* История искусства древности. Малые сочинения. – Москва: Алетейа, 2000. – 800 с.

4. Глазычев, В.Л. Архитектура: Энциклопедия. – Москва: Издательство АСТ, 2002. – 672 с.
5. Иконников, А.В. Архитектура XX века. Утопии и реальность. Т. 2. Москва: Прогресс-Традиция, 2002. – 670 с.
6. Ильичев, В.А., Есаулов, Г.В. Прогноз развития фундаментальных исследований в области архитектуры, градостроительства и строительных наук до 2030 г. – Москва: Издательство НИИТАГ РААСН, 2009. – 74 с.
7. Клейн, Л.С. Археологическая типология. – Ленинград: Ленинградское научно-исследовательское археологическое объединение, 1991. – 447 с.
8. Криворучко, О.Ю. Суть та місце деконструктивізму в архітектурі ХХ століття: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури. – Львів, Видавництво Львівської політехніки, 2008. – 21 с.
9. Орельская, О.В. Современная зарубежная архитектура. – Москва: Academia, 2006. – 267 с.
10. Панофский, Э. Этюды по иконологии. – Санкт-Петербург: Классика, 2009. – 430 с.
11. Ту, Д., Гонсалес, Р. Принципы распознавания образов. – Москва: Мир, 1978. – 411 с.
12. Харламов, А.А. Анализ текста – программы, методы, подходы. // Открытые системы, № 10, 2002.
13. Web-адрес: [http://ru.wikipedia.org/wiki/Хай-тек_\(стиль\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Хай-тек_(стиль)), дата звернення 04.01.2012.
14. Web-адрес: <http://istio.com/rus/text/analyz/>, дата звернення 04.01.2012.

Аннотация

Рассмотрены существующие методы стилистической идентификации объектов искусства и архитектуры, определен круг идентификационных проблем, которые возникают во время исследования региональных особенностей архитектуры Украины, предложено методологическое обоснование и метод идентификации объектов современной архитектуры на примере стилистического течения хай-тека.

Ключевые слова: архитектура, идентификация, метод, методология, стиль, хай-тек

Annotation

Existing stylistic identification methods of artificial and architecture objects are considered, the field of identification problems which arise during study of regional characteristics of Ukrainian architecture is defined, methodological background and method of contemporary architecture identification by an example of hi-tech mood are proposed.

Key words: architecture, identification, hi-tech, method, methodology, style.